

Кўкон хони Амир Умархон вафотидан сўнг тахтга ўтирган унинг ўгли Мухаммад Алихон бир ишга кўл уради ва охир-окибат ана шу иши унга ажални етаклаб келади. Етти ўлчаб бир кесадиған, оқиллик билан иш юритадиған Амир Умархон ва хассос шоира Нодирабегимнинг ўгли Мухаммад Алихон ўта калтабинлик билан кўр-кўрона сиёсат юрита бошлайди.

Ўз режасини амалга ошириш учун саройнинг содик аъёнларини, отаси даврида кўплаб ззгу ишларга бош бўлган, амирга сидқидилдан хизмат қилган амалдорларнинг кўпчилигини ишдан четлаштиради. Карорига бўйсунмаганларни катл қилдиради. Бу хол эса сарой ичида шохга бўлган адоват ва хусуматнинг пайдо бўлишига асос бўлади. Катл қилинганларнинг яқинлари, ўз мансабидан айрилган сарой уламолари ва дин пешволари Кўкон хонига қарши фитна уюштирадилар. «Кассоб амир» дея ном қозонган Бухоро амири Насруллохон учун бу айни муддао эди. Кўкон хонлиги амалдорлари томонидан юборилган, Мухаммад Алихоннинг «қора ишлари» битилган мактуб Насруллохонга дoston бўлади. Шунингдек, мактубда Мухаммад Алихоннинг «ўз онасига уйланиб» қофир бўлганлиги ҳам қистириб ўтилганди.

Насруллохон дархол Кўкон хонлигига қўшин тортади. Ҳам қўшин сонининг қўплиги, ҳам тажрибали бўлганлиги боис жангда Бухоро амирининг қўли баланд келади. Кассоб амир 1942 йилда «Қофир Мухаммад Алихон»ни, уқаси Султон Махмудхон ва онаси Нодирабегимни катл эттиради.

Хўш, Мухаммад Алихоннинг гуноҳқор, қофир саналишининг сабаби нима эди? Тарихий манбаларда ёзилишича, Умархон хонлиги даврида Подшоҳхон исмли, хусни жаҳонга дoston бир қизни ёқтириб қолади. Подшоҳхон Фаргона бекларидан бири Махмудбекнинг қизи бўлган. Қизга Амир Умархоннинг ишки тушғач, у саройга тортик қилинади. У амирнинг ўлимидан сал аввал қарамга қелтирилган. Подшоҳхон хали ўн яшар қизалоқлик пайтидаёқ қўпчилик бекларнинг унга ишки тушган. Қиз жуда ёш бўлганлиги боис амир Умархон ҳам балогат ёшига етгандагина унга эғалик қилишни қилига тугиб қўяди. Бирок амир Умархон қўп ўтмай номаълум қасалликдан вафот этади. Тахтга ўн беш яшар Мухаммад Алихон ўтиради. Подшоҳхоннинг қиройи уни ҳам ўзига ром қилади. У қандай қилиб бўлмасин бу гўзалга етишиш йўлини қидиради. Бу пайтда соҳибжамол қанизақнинг таърифу тавсифи Бухорога ҳам тарқалганди.

Қанизақка етишиш орзуси тинчлик бермаган Мухаммад Алихон бу қизга отаси ҳам бефарқ бўлмаганини билса-да, нафси устунлик қилади, дин пешволаридан маслаҳат сўраб, нажот қутади. Отасининг яқинлари «Гарчи отангиз бу қизни никоҳига олмаган бўлса-да, унга уйланишни ниёт қилганди, шу боис Подшоҳхон сизга она қатори, уйланмоғингиз гуноҳ» деб ружсат бермайдилар. Шундан кейин Мухаммад Алихон бу сирдан воқиф қишилардан аста-секин қутила бошлайди. Баъзиларини саройдан четлаштиради, баъзиларини катл эттиради. Эндигина мансабга минган, амирнинг қазабидан қўрққан амалдорлар эса «Жаннатмақон қадари бузруқворингиз агарчи бул ожизага майл қўргузган эпсалар-да, онинг бирла бўлмагондурлар. Бинобарин, бу ожиза сиз қаноби олиқларига машруъ бўлғай» дея қатво бериб юборадилар.

Ўз ниётига эришган Мухаммад Алихон Подшоҳхон билан қўнғилхушлиқни бошлаб юборади. Аёлнинг ўзидан ўн беш ёш қатталиги амирни қизиктирмайди. У қанизақнинг хусну қамолига мафтун бўлиб қолганди.

«Жабрланган» уламолар адоват ўтида ёниб, «онасига уйланган, қофир бўлган амир»

хакидаги хабарни Бухоро хони Насруллохонга мактуб оркали етказадилар. Кўконни босиб олган «Кассоб Амир» тахтга Иброхим парвоначини ўткази. Иброхим парвоначининг жабр-зулми Бухоро амириникидан ҳам ошиб кетади. Бу зулмларга чидай олмаган Кўкон халки кўп ўтмай кўзголон кўтариб, Умархоннинг Таласдаги жияни Шералихонни ўзларига хон этиб сайлайдилар.

Амир Насруллохон ҳам Мухаммад Алихоннинг «гунохкор» бўлишига сабабчи бўлган канизакка ошиб бўлиб қолади. Жувонни ўзи билан Бухорога олиб кетади. Бирок кўп ўтмай, кассоб амир хукмронлиги таназзулга юз тутади. Хонлар хаётида юз берган ўхшаш кўнгилсизликларни қаранг:

Подшоҳхон ҳарамга келтирилгач, амир Умархон номаълум касалликдан вафот этади. Не-не машаққатлар билан унинг васлига етишган Мухаммад Алихон Насруллохон тигига учраб халок бўлади...

Соҳибжамолни Бухорога, ўз ҳарамига олиб кетган амир Насруллохоннинг хукмронлиги парокандаликка юз тутади, ўзи эса сирли тарзда вафот этади.

Канизакнинг қадами етган жойда фалокат юз беришига бир неча бор гувоҳ бўлган амалдор-у беклар Падшоҳхонни «шумкадам канизак» дея эътироф этиб, қатл қилдирадилар.

Бекиёс хусни сабаб дилхираликлар келтирган «шумкадам канизак» гўзаллиги боис ўз бошига этади.

ДИЛРАБО тайёрлади